

Yaşama dair 'küçük bir sözlük'

KAAN EGEMEN

Yaşadıklarını kitaplaştırmak ile deneyimlerinden hareketle olup bitene bakarak kitap kaleme almak arasında ince bir çizgi var. Diğer bir ifadeyle özyaşamöyküsü ve deneme ya da anlatı arasındaki sınırın belli belirsiz hâle geldiği metinler bulunuyor.

Yayıncı ve psikanalist Jean-Bertrand Pontalis, metinlerinde bu sınırdan dolaşan yazarlardandı. *Pencereler* başlıklı kitabı, kendini anlamak ve başkasını dinlemek arasında salınan metinlerden oluşuyor; çalışmanın çevirmeni Talat Parman'ın deyişleriyle kısa ve yoğun bu metinler "yaşamın içinden geliyor, yaşamın içinden geçiyor."

'İnsanlık hastalığı'nı anlamaya çalışmak

Pontalis, *Pencereler*'de "küçük bir sözlük" meydana getirdiğini söylüyor okura. Başka bir deyişle kendi pencerelerinden yola çıkarak okur için bir rota oluşturmaya çalışıyor: "Yaşamımın dönemlerini art arda sıralanan açık pencereler olarak tanımlayabilirim: Arkadaşlarla aileden uzağa ve mahallemizin dışına çıkmalar, yabancı dilleri öğrenmek, felsefe dersi, sınır ötesine yaptığım ilk yolculuklar, aşklarım (hepsi değil...), okumalarım ve yeniden okumalarım, divanda analizim, koltukta analizlerim."

Psikanalizi ve hayatı, psikolojiyi ve yaşamı, kavramları ve deneyimleri bir araya getiren Pontalis, "insanlık hastalığını" anlamaya ve çözümlmeye uğraşırken hem kendisini hem de başkalarını divana davet ediyor. İki dünya arasında kalanlara, eşikleri atlayamayanlara, yeryüzüne fırlatılanlara ve yaşamdan kopanlara seslenirken düşlere dalanlarla ve karabasanlardan çıkamayanlarla ilgilenip "bir iç oda" dediği kafanın dehlizlerinde dolaşiyor. Uykulara, uykusuzluk çekenlere, gözaltındaki özgürlüğe, kendisinden kaçmaya çalışanlara ve kaçamayanlara yoğunlaşıyor: "Her sabah kendini aynı bulmanın bıkkınlığı, oysa gece yolculuğumuzda bin bir kılığa girmiştik, bin bir macera yaşamıştık, bütün yaşlarımızdaydık, yitirdiklerimizi ve ölümlerimizi canlandırmıştık. Gecenin aydınlığı ile gündüzün, aslında çok da az olan aydınlığı arasındaki bu ara zaman, kim olduğumu bilmediğim bu zaman silinip gidecek; kendimi gözden yitirmişken işte aynanın karşısında kendime döndürülüyorum: 'Koca adam, bu sensin. Dün de sendin, yarın da sen olacaksın.' Ayna evresinin eğlenceli olduğunu öne süren sahi kimdi! Ayna alaycıdır. Aşksızdır, acımasızdır."

Zaman, yaşam ve sıkıntı

Pontalis'in odaklandığı meselelerden biri de insanın zamanla ilişkisi. Daha doğrusu, insanın zamana bakışı; geçmiş ve

PENCERELER

J.-B. Pontalis
Çeviren: Talat Parman
YKY, 2023

bugünü nasıl yorumladığı, ikisi arasındaki bağlantı: "Dönememenin ıstırabı, değişimin yarattığı yıkımın reddi, yıkıcı zaman karşısındaki güçsüz öfke, yalnızca akıp gitmiyor zaman, yok ediyor."

İşin içine zaman ve yaşam girdiğinde, üçlü sacayağını sıkıntı tamamlıyor. Varoluşçuluğun da temel izleği olan bu üçlü, Pontalis'in metinlerine psikanalitik bağlamında giriyor; tikslenme, hüznün, hayal gücü ve yaşamın tadına varma-varamama bu noktada öne çıkıyor. Dahası yazar, hem kendisinin hem de hastalarının anlam boşluğunu doldurma uğraşını ortaya koyuyor: Bunu başarmak için

bazıları çocukluğuna yöneliyor, bazıları yasına sarılıyor, bazıları unutmayı ya da hatırlamayı yeğliyor. Kimisi belleğini diri tutuyor kimisi belleğine yabancılaşıyor kimisi de anılarına dört elle sarılıyor veya anılarını bastırmayı tercih ediyor. Pontalis, bu hikâyeleri anlatırken kendisini anlamının ve başkasını dinlemenin inceliklerini gösteriyor.

Pencereler'in çevirmeni Talat Parman, kaleme aldığı önsözde, hem kitaptaki denemelerin neye denk geldiğini hem de Pontalis'in yapmaya çalıştığını yorumluyor: "J.-B. Pontalis, *Pencereler*'de psikanaliz ile edebiyatı birbirine karıştırır ve neredeyse yeni bir tür yazı biçimi yaratır. Ötekini dinlemekle ve anlamakla kendini yazma, anlatma etkinliklerini yılların deneyiminden süzerek ve birbirinden ayrılmaz bir sarmal yapı içinde sunar bize. (...) Pontalis'in kaleminde olgu öyküsü, özyaşamöyküsü, roman ve psikanalitik deneme sınırlarını yitirir, birbirine karışır. Bu karışımı Pontalis yeni bir yazı türü 'kendini yazmak' (autographie) olarak adlandırır. Kendini yazmak, onun için kendiliğin yazısıdır (graphie de soi) ve yazıyla bir özneben (je) oluşturmayı amaçlar. Kendini yazmak, özyaşamöyküsünden farklıdır çünkü o, yolunda rastladığı Pontalis'in terimiyle 'belleğin dibi delik torbasını' kullanır. İçinde en önemli belgelerden, en sıradan karalamalara kadar tüm geçmişin tıkıştırıldığı bu dibi delik torba, geçen zamanın en ufak sarsıntısıyla kim bilir ne kadar anının yitip gitmesine neden olmuştur?"